

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Кафедра журналістики та українознавства

06-10-86М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять і самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Ділова риторика»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійними програмами
«Управління персоналом і економіка праці»
та «Бізнес-аналітика» спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні і поведінкові науки»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол № 6 від 30.11.2023 р.

Рівне – 2023

Методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Ділова риторика» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійними програмами «Управління персоналом і економіка праці» та «Бізнес-аналітика» спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні і поведінкові науки» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Малевич Л. Д. – Рівне : НУВГП, 2023. – 34 с.

Укладач: Малевич Л. Д., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики та українознавства.

Відповідальна за випуск: Малевич Л. Д., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики та українознавства

Керівники груп
забезпечення

І. А. Рощик
Г. М. Юрчик

© Л. Д. Малевич, 2023
© НУВГП, 2023

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст програми навчальної дисципліни	6
Структура дисципліни в розрізі програмних результатів навчання	9
Розподіл часу і балів за темами і формами навчання	10
Теми практичних занять	11
Практичне заняття № 1	11
Публічне мовлення як наука, мистецтво і прикладна дисципліна	
Практичне заняття № 2	13
Історичні витоки публічного мовлення	
Практичне заняття № 3	15
Види, жанри, форми сучасного публічного мовлення	
Практичне заняття № 4	16
Підготовка до публічного мовлення і моделювання аудиторії	
Практичне заняття № 5	18
Структура ділового публічного виступу	
Практичне заняття № 6	20
Образ промовця і мовне оформлення публічного виступу	
Практичне заняття № 7	21
Публічне ділове мовлення як мистецтво переконання	
Зразки тестів для модульного комп'ютерного тестування	24
Завдання для самостійної роботи з розвитку навичок публічного ділового мовлення	29
Рекомендована література	33

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Ділова риторика» – курс за вибором із блоку фахової підготовки для здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Управління персоналом і економіка праці» та «Бізнес-аналітика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні і поведінкові науки».

Вибіркова дисципліна продовжує й поглиблює вивчення ділового публічного мовлення як науково-прикладної дисципліни, започатковане в курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Предмет навчальної дисципліни «Ділова риторика» – теорія і практика ефективного публічного мовлення.

Курс має міждисциплінарний характер і забезпечує оволодіння основними знаннями, уміннями та навичками правильного з мовного погляду усного публічного мовлення різних видів, жанрів і форм.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Ділова риторика» полягає у формуванні комунікативної компетентності як однієї з найважливіших загальних компетентностей сучасного фахівця, оволодінні системою знань з ділового публічного мовлення як наукової і прикладної дисципліни про мовно-мисленнєву діяльність, спрямовану на переконання, вплив, досягнення цілей у процесі мовної комунікації, у виробленні навичок аналізувати і створювати публічні виступи відповідно до мети, призначення, умов і ситуацій спілкування.

Мета вивчення дисципліни – підвищення рівня комунікативної компетентності студентів у сфері ділового публічного спілкування, що передбачає знання основ класичної і сучасної риторики та практичне володіння сучасними

технологіями публічного мовлення, мовного впливу, полемічної майстерності.

Основні завдання курсу: вивчення теоретико-практичних засад ділового публічного мовлення, видів, жанрів і форм сучасного публічного мовлення, ознайомлення з еволюцією публічного мовлення, вироблення практичних навичок підготовки і виголошення публічних промов різних типів залежно від мети, теми, ситуації, аудиторії, розвиток навичок аргументації та полемічної майстерності.

Після вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **знати:**

- зміст риторики як науки, систему основних понять, термінів і законів;
- коротку історію й основні джерела світової і вітчизняної риторики;
- методи створення текстів різнотипних промов, принципи доцільної композиції тексту;
- основи аргументації, ефективного словесного оформлення виступу;
- правила поведінки оратора й основи моделювання аудиторії;
- особливості мовного впливу під час ділового публічного мовлення;

Після вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **вміти:**

- продукувати тексти різних типів промов з потрібної теми і для різних ситуацій;
- виголошувати публічні промови різних типів, уміти підтримувати увагу аудиторії;
- доцільно використовувати мовні засоби (тропи і фігури);
- застосовувати прийоми ефективної аргументації і мовного впливу;
- проводити риторичний аналіз публічного мовлення;

- критично ставитися до свого мовлення і суспільної мовної практики;
- розвивати власний ораторський стиль.

У процесі викладання курсу передбачено формування таких **компетентностей**:

ЗК 04. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії.

СК 04. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

У процесі викладання курсу передбачено формування таких **програмних результатів навчання**:

ПРН 06. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

ПРН 15. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

ПРН 20. Оволодіти навичками усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами.

ПРН 24. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теорія та історія публічного мовлення

Тема 1. Публічне мовлення як наука, мистецтво і прикладна дисципліна

Предмет, мета і завдання курсу. Співвідношення понять «публічне мовлення», «риторика», «мистецтво красномовства». Сутність і компоненти поняття «риторична формула». Риторичні закони. Концептуальний закон. Закон моделювання аудиторії. Стратегічний закон. Тактичний закон. Мовленнєвий закон. Закон ефективної комунікації. Системно-аналітичний закон. Основні поняття та розділи класичної риторики.

Тема 2. Історичні витoki публічного мовлення

Виникнення публічного мовлення у Стародавній Греції та його особливості. Видатні ритори античної Греції (Горгій, Демосфен, Сократ, Платон, Аристотель). Функції публічного мовлення у Стародавньому Римі. Ораторство Цицерона та Г.Ю. Цезаря. Витoki української риторики. Словесна культура Київської Русі. Риторика в Києво-Могилянській академії. Роль Феофана Прокоповича, Івана Вишенського, Григорія Сковороди у розвитку риторики теорії. Українська риторики спадщина XIX-XX століть.

Тема 3. Види, жанри і форми сучасного публічного мовлення

Сучасні класифікації видів публічного мовлення. Соціально-політичне, академічне, судове, соціально-побутове красномовство. Основні жанри публічних виступів. Новітні жанри публічного мовлення (пітчінгові промови, виступи на TED-конференціях, вебінарах, відео- та онлайн-презентації та ін.). Монологічні, діалогічні, полілогічні форми сучасного публічного мовлення.

Змістовий модуль 2. Практика ділового публічного мовлення

Тема 4. Підготовка до публічного мовлення і моделювання аудиторії

Задум, ідея, тема. Гіпотеза. Концепція. Стратегії і тактики. Загальні вимоги до публічного виступу. Формулювання теми виступу. Етапи підготовки до публічного виступу.

Умови ефективної мовленнєвої комунікації. Шляхи подолання опору аудиторії. Урахування особливостей аудиторії. Види аудиторії. Підтримування уваги аудиторії в ході виступу. Періоди уваги. Способи і прийоми підтримування уваги.

Тема 5. Структура ділового публічного виступу

Основні частини промови (зачин, вступ, виклад, висновки, кінцівка), їх характеристика. Методи викладу матеріалу (дедуктивний, індуктивний, аналогічний, стадійний, концентричний). Типи висновків, доцільність їх застосування. Позначення структурних частин виступу. Місце важливої інформації. Види планів виступу.

Тема 6. Образ промовця і мовне оформлення публічного виступу

Умови успішного виголошення публічного виступу. Образ оратора. Поведінка оратора в аудиторії. Зовнішній вигляд оратора. Манера виступу. Рух під час виступу. Погляд. Поза та жести. Техніка дихання і техніка мовлення. Голос, темп, інтонація. Індивідуальність оратора. Прийоми боротьби з хвилюванням під час виступу. Логос, етос, пафос як ознаки ораторської майстерності.

Комунікативні ознаки мовлення. Поняття тропів і фігур та критерії їх виділення й розрізнення. Види тропів і їх

використання у публічних промовах. Характеристика основних фігур. Роль і місце фігур у промові, специфіка їх використання.

Тема 7. Публічне ділове мовлення як мистецтво переконання

Аргументація. Теза і аргумент як основні категорії диспозиції. Логічна аргументація (закони тотожності, суперечності, виключення третього, достатньої підстави). Аналогічна аргументація. Демонстрація. Логічні помилки. Універсальні прийоми ефективної аргументації. Правила і засоби переконання.

СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ В РОЗРІЗІ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Теми	Програмні результати навчання			
	ПРН6	ПРН15	ПРН20	ПРН24
Тема 1	+	+	+	
Тема 2		+	+	+
Тема 3		+	+	+
Тема 4	+	+	+	+
Тема 5	+	+	+	
Тема 6		+	+	+
Тема 7	+	+	+	

**РОЗПОДІЛ ЧАСУ І БАЛІВ ЗА ТЕМАМИ ТА ФОРМАМИ
НАВЧАННЯ**

Теми	Кількість годин								Бали
	Усього		у т.ч.						
			лекції		практ.		сам.р.		
	д.	з.	д.	з.	д.	з.	д.	з.	
Змістовий модуль 1. Теорія та історія публічного мовлення									
Тема 1. Публічне мовлення як наука, мистецтво і прикладна дисципліна	14	12	4	2	2		8	10	10
Тема 2. Історичні витоки публічного мовлення	10	12	2		2		6	12	5
Тема 3. Види, жанри і форми сучасного публічного мовлення	10	12	2		2	2	6	10	10
Модульний контроль 1									20
Змістовий модуль 2. Практика ділового публічного мовлення									
Тема 4. Підготовка до публічного мовлення і	12	14	2	2	2		8	12	5

моделювання аудиторії									
Тема 5. Структура ділового публічного виступу	12	14	2	2	2		8	12	5
Тема 6. Образ промовця і мовне оформлення публічного виступу	12	14	2		2	2	8	12	5
Тема 7. Публічне ділове мовлення як мистецтво переконання	20	12	2		2		16	12	20
Модульний контроль 2									20
Усього	90	16	6	14	4	60	80	100	

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Публічне мовлення як наука, мистецтво і прикладна дисципліна

План

1. Сутність поняття «публічне мовлення»
2. Риторичні закони як компоненти сучасної риторичної формули:
 - 2.1. Концептуальний закон.

- 2.2. Закон моделювання аудиторії.
 - 2.3. Стратегічний закон.
 - 2.4. Тактичний закон.
 - 2.5. Мовленнєвий закон.
 - 2.6. Закон ефективної комунікації.
 - 2.7. Системно-аналітичний закон.
3. Основні поняття і розділи класичної риторики.

Література

Основна: [2; 3]¹

Додаткова: [5; 6; 7; 8; 9; 11; 14]

Запитання і завдання для самоконтролю

- Що є предметом навчальної дисципліни "Публічне мовлення"? Окресліть мету і завдання курсу.
- Чому публічне мовлення вважають наукою і мистецтвом?
- З якими науками пов'язане публічне мовлення? Доведіть.
- У чому сутність сучасної риторичної формули? Чи можна вважати її алгоритмом успішного виступу?
- Що таке риторичні закони? Схарактеризуйте їх.
- Поясніть, як ви розумієте такі поняття класичної риторики, як «логос», «етос», «пафос», «топос».
- З яких розділів складається класична риторика?

Практичні завдання

1. Підготуйте і виголосіть промову для самопрезентації.
2. Проаналізуйте презентаційні промови ваших одногрупників.

¹ Тут і далі цифри відповідають номерам у списку рекомендованої літератури.

3. Знайдіть і послухайте виступи відомих бізнес-лідерів (наприклад, Стіва Джобса «Як жити, перш ніж померти»², Дена Гілберта «Чому ми приймаємо погані рішення»³; Маргарет Хеффернан «Чому прийшов час відмовитися від службової ієрархії?»⁴ або інші, які вас зацікавлять).
4. Поміркуйте, як реалізовано риторичні закони в цих публічних промовах.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Історичні витoki публічного мовлення

План

1. Публічне мовлення в Стародавній Греції і Стародавньому Римі.
2. Історія розвитку публічного мовлення в Україні

Література

Основна: [2]

Додаткова: [4; 7; 8; 9]

² Jobs S. How to live before you die [Electronic resource] / Steve Jobs // TED. Ideas Worth Spreading. – Electronic data. – Mode of access:

https://www.ted.com/talks/steve_jobs_how_to_live_before_you_die.

³ Gilbert D. Why we make bad decisions [Electronic resource] / Dan Gilbert // TED. Ideas Worth Spreading. – Electronic data. – Mode of access:

https://www.ted.com/playlists/164/how_we_make_choices.

⁴ Heffernan M. Why it's time to forget the pecking order at work [Electronic resource] / Margaret Heffernan // TED. Ideas Worth Spreading. – Electronic data. – Mode of access:

http://www.ted.com/talks/margaret_heffernan_why_it_s_time_to_forget_the_pecking_order_at_work?

Запитання і завдання для самоконтролю

- Які функції виконувало публічне мовлення в Стародавній Греції і Стародавньому Римі?
- Які види публічного мовлення досягли високого рівня розвитку в Стародавній Греції та Стародавньому Римі і чому?
- Яких видатних ораторів античної доби ви знаєте?
- Що ви знаєте про словесну культуру Київської Русі?
- Яку роль у розвитку традицій публічного мовлення відіграла Києво-Могилянська академія?
- Які видатні українці зробили вагомий внесок у розвиток публічного мовлення в Україні?

Практичні завдання

1. Підготуйтеся до рольової гри «Старогрецький суд». Виступіть з промовою у ролі позивача або відповідача.
2. Великий філософ Платон (V-IVст. до н.е.) виділяв два види здібностей, властивих ораторові:
 - здатність звести все до єдиної ідеї;
 - здатність проаналізувати, розкласти явище на його складові частини, мов живу істоту, що має голову, ноги та ін.Поясніть, чи актуальні ці здібності для промовців у наш час.
3. Прокоментуйте подані афоризми відомих людей різних епох:
 - *Ледарство всьому мати: хто що має, те забуде, а чого не має, тому не навчається (В. Мономах).*
 - *З книжних слів набираємося мудрості й стриманості (Нестор Літописець).*
 - *Та й що ж то за народ, коли про свою користь не дбає і очевидній безпеці не запобігає (І. Мазепа).*

- *Не тіло, а душа є людиною (Г. Сковорода).*
- *Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців (О. Довженко).*
- *Наша національна проблема — брак ієрархії (Є. Маланюк).*
- *Там, де є українці, там завжди є мистецтво (Ю. Липа).*
- *Помиляється той, хто бачить мужність у цинізмі й брутальності супроти жінок (О. Теліга).*
- *Кожна людина — явище космічного масштабу (В. Черняк).*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Види, жанри, форми сучасного публічного мовлення

План

1. Сучасні класифікації ораторського мовлення.
2. Характерні риси соціально-політичного, академічного, судового, соціально-побутового красномовства.
3. Сучасні жанри публічних виступів.
4. Монологічні, діалогічні, полілогічні форми сучасного публічного мовлення.

Література

Основна: [1; 2]

Додаткова: [5 – 9; 11]

Запитання і завдання для самоконтролю

- За якими ознаками класифікують сучасне публічне мовлення?
- Як змінювалися класифікації видів публічного мовлення з розвитком риторики? Чому, на ваш погляд, це відбувалося?

- Схарактеризуйте характерні риси сучасного соціально-політичного, академічного, судового, соціально-побутового красномовства.
- Окресліть найпоширеніші жанри сучасних публічних виступів.
- Які новітні жанри публічного мовлення ви знаєте (пітчінгові промови, виступи на TED-конференціях, вебінарах, відео- та онлайн-презентації тощо)? Які причини виникнення таких жанрів?
- Наведіть приклади монологічних, діалогічних, полілогічних форм сучасного публічного мовлення.

Практичні завдання

1. Підготуйте і виголосіть промову в інформаційному стилі (анонс, новина, оголошення тощо).
2. Послухайте промовців TED-конференцій, які відбувалися в Україні, зокрема в Рівному. Який виступ вам сподобався і ви порекомендували б послухати його вашим одногрупникам?
3. Підготуйте і виголосіть пітчінгову промову про ваш проєкт, стартап тощо.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ПРАКТИКА ДІЛОВОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Підготовка до публічного мовлення і моделювання аудиторії

План

1. Вироблення концепції виступу.
2. Моделювання аудиторії.

3. Визначення стратегії і тактики виступу.
4. Загальні вимоги до публічного виступу.

Література

Основна: [1 – 4]

Додаткова: [5 – 9; 12 – 14]

Запитання і завдання для самоконтролю

- Що таке концепція виступу?
- Як виробити концепцію виступу? З яких послідовних дій складається вироблення концепції виступу?
- Як змодельовати аудиторію? Які ознаки цільової аудиторії слід вивчити перед виступом?
- Поясніть суть понять "стратегія виступу" і "тактика виступу".
- З яких компонентів складається стратегія виступу? Чи можна виробити стратегію виступу, не маючи концепції?
- Чи правильне твердження: "виробити тактику виступу означає дібрати аргументи"?
- Обґрунтуйте критерії добору аргументів.
- Назвіть вимоги до публічного виступу.
- Які прийоми психологічної підготовки до публічного мовлення вам відомі?

Практичні завдання

1. Розробіть концепцію, визначте стратегію і тактику мотиваційної промови (промови, яка мотивуватиме аудиторію до яких-небудь дій: читати, сортувати сміття, брати участь у волонтерських проєктах, кинути палити тощо). Виступіть з промовою перед одногрупниками.

2. Проаналізуйте, наскільки промови ваших однокласників відповідають загальним вимогам до публічних виступів:
- Змістовність
 - Ясність і точність
 - Логічність
 - Простота й зрозумілість
 - Стислість
 - Багатство мови
 - Емоційність і наочність
 - Жвавість викладу
 - Доречність.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Структура ділового публічного виступу

План

1. Характеристика основних частин промови (вступ, виклад, висновки).
2. Методи викладу матеріалу (дедуктивний, індуктивний, аналогічний, стадійний, концентричний).
3. Позначення структурних частин виступу.
4. Види планів виступу.

Література

Основна: [2 – 4]

Додаткова: [5 – 9; 12 – 13]

Запитання і завдання для самоконтролю

- Схарактеризуйте основні частини промови.
- Яка роль зачину і кінцівки (фіналу) у промові?

- Яке місце важливої інформації у виступі?
- Окресліть вимоги до вступу.
- Які існують дві моделі побудови викладу? З'ясуйте їхні особливості.
- У чому різниця між хронологічним і сюжетним методами лінійного викладу?
- У яких випадках доцільно застосовувати дедуктивний, а в яких індуктивний метод? Які інші методи викладу існують?
- Як позначити у промові структурні частини виступів?
- Яка роль висновків у промові? У чому полягає різниця між риторичним елегантним фіналом і доцільним фіналом?
- Які види планів використовують під час підготовки до виступу?

Практичні завдання

1. Підготуйте виступ, у якому дайте пораду слухачам.
2. Запишіть ваш виступ у форматі аудіоподкасту.
3. Висловіть свої враження про подкасти одногрупників, відзначте сильні і слабші сторони кожного промовця.
4. Проаналізуйте, чи дотрималися студенти-промовці основних правил побудови промови:
 - правила «золотого перетину», яке регламентує пошук оптимальних пропорцій структурних частин промови. Сутність його полягає в тому, що вступ і висновок (композиційне обрамлення) за об'ємом сумарно не мають перевищувати одну третину всієї промови. Пам'ятайте при цьому вислів Х.Лемермана: «Дуже довго сервіруючи стіл на очах у гостей, ми ризикуємо накликати на себе їх роздратування»;

- закону «краю», який доводить, що початок і кінець будь-якої послідовності запам'ятовується краще, ніж середина (інша назва - закон пам'яті, який сформулював психолог Г. Ебінгауз).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Образ промовця й мовне оформлення публічного виступу

План

1. Умови успішного виголошення публічного виступу.
2. Образ промовця. Вербальні та невербальні засоби створення образу промовця.
3. Види тропів і фігур та їх використання у публічних промовах.
4. Застосування сторітелінгу в публічних виступах.

Література

Основна: [2 – 4]

Додаткова: [6 – 10; 13 – 14]

Запитання і завдання для самоконтролю

- Назвіть основні умови успішного виголошення публічного виступу.
- Як ви розумієте вислів «образ промовця»? Яку роль у створенні цього образу відіграє поведінка промовця в аудиторії, зовнішній вигляд, манера виступу, рух під час виступу, погляд, пози та жести?
- Як пов'язані техніка дихання і техніка мовлення оратора? Чи залежить успіх виступу від сили і тембру голосу промовця, темпу мовлення, інтонації?

- Як впливають вербальні засоби на створення образу оратора?
- Які прийоми боротьби з хвилюванням під час виступу ви знаєте?
- Схарактеризуйте логос, етос, пафос як ознаки ораторської майстерності.

Практичні завдання

1. Уявіть, що ви – лавреат Нобелівської премії, переможець престижного професійного конкурсу тощо. Виголосіть промову на будь-яку обрану вами тему.
2. Доберіть мовні засоби, які увиразнять і підсилять ваш виклад: метафори, порівняння, риторичні запитання тощо.
3. Доречно уведіть у виступ елемент сторітелінгу.
4. Зробіть відеозапис виступу і проаналізуйте свій виступ.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Публічне ділове мовлення як мистецтво переконання

План

1. Поняття "аргументація". Теза, аргумент, демонстрація як елементи аргументації.
2. Логічна та аналогічна аргументація
3. Сучасні технології підготовки ефективних виступів:
 - технологія «Message House» консалтингової компанії «Burson Marsteller»,
 - технологія «Презентація в ліфті» (Elevator Speech або Elevator Pitch).

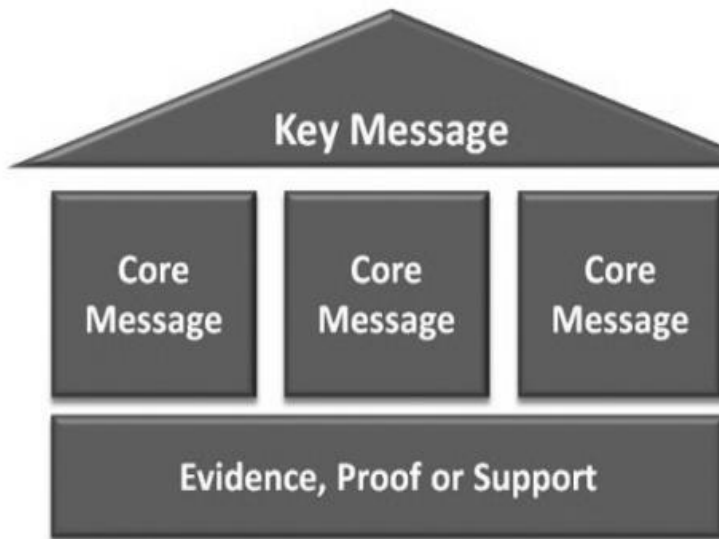
Література

Основна: [1 – 4]

Додаткова: [5 – 9; 12]

Запитання і завдання для самоконтролю

- У чому суть поняття "аргументація"?
- З яких елементів складається аргументація? У чому різниця між поняттями "теза", "аргумент", "демонстрація" як елементами аргументації?
- Схарактеризуйте чотири основні логічні закони: закон тотожності, закон суперечності, закон виключення третього, закон достатньої підстави.
- Які типи логічних помилок ви знаєте?
- У чому суть технології «Message House»? Поясніть, скориставшись схемою:

- У чому суть технології «Презентація в ліфті»? Проілюструйте складники промови, підготовленої за

цією технологією, скориставшись прикладом, наведеним нижче:

Наша компанія пропонує розробку мобільних додатків, які допомагають організаціям спростити процес навчання своїх співробітників. Це помітно скорочує час зайнятості працівників, дає їм змогу виконувати важливіші завдання. На відміну від більшості розробників, ми відвідуємо компанії клієнтів, щоб точно визначити потреби майбутніх користувачів. Такий підхід гарантує, що в середньому 95% наших клієнтів залишаються задоволені бета-версіями наших продуктів. Розкажіть, як у Вашій компанії справляються з дистанційним навчанням персоналу?

Практичне завдання

Підготуйте виступ у форматі TEDx, у якому поділіться ідеєю, яка варта поширення і яка надихне слухачів.

ВРАЗИКИ ТЕСТІВ ДЛІ МОДУЛЬНОГО КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ

Рівень 1

Батьківщина риторики

- Стародавня Греція
- Стародавній Рим
- Стародавній Китай
- Стародавня Індія
- Київська Русь

Оптимальним є такий порядок розташування аргументів у промові:

- сильні, середні, найсильніший
- сильні, слабкі, середні
- середні, сильні, слабкі
- сильні, слабкі, найсильніший
- слабкі, сильні, найсильніший

Закон краю, або «ефект рамки», полягає в тому, що слухачі найкраще запам'ятовують:

- початок і кінець виступу
- середину і кінець виступу
- середину виступу
- кінець виступу
- початок виступу

Неочікуване судження, висновок, що різко розходиться із загальноприйнятою думкою чи з логікою попереднього тексту, – це

- парадокс

- антитеза
- цитата
- градація
- метафора

Рівень II

Визначити, яку риторичну фігуру використано в уривку з промови: „Матюки, абрєвіатури, різні словесні кентаври – це мовні тромби, що призводять до загальнонаціонального паралічу” (П. Мовчан).

- метафору
- перифраз
- парадокс
- градацію
- порівняння

Визначити, яку риторичну фігуру найвиразніше використано в уривку з промови: «Багато років тому, до вашого народження, один мудрий француз сказав: «Якби молодість знала, якби старість могла». Ми так розуміємо значення цих слів: коли ти молодий, у тебе вистачає сили зробити все, що завгодно, але ти не знаєш, що робити».

- цитату
- риторичне запитання
- риторичне звертання
- метафору
- парадокс

Укажіть вислови, що не відповідають вимозі правильності мовлення

- Сьогодні багато фахівців в області теорії мовного акту й теорії аргументації порушують питання про моральну

сторону використання «чорної» риторики, деякі називають її новою формою риторики, що виникла в процесі розвитку ораторського мистецтва, вона – новий крок знання, продиктований сучасними потребами.

- ... Хотів би наголосити на відданості ідеї парламентсько-президентської республіки. Ніякої узурпації влади! Європейська демократія для мене – найкращий спосіб державного правління, винайдений людством.
- ...Маємо постійно тримати в пам'яті суворі уроки національно-визвольних змагань сімнадцятих-двадцятих років минулого століття. Тоді наші політики не змогли об'єднатися, спільно протистояти агресії... Ми не сміємо повторити старі помилки і маємо забезпечити злагоджену роботу президента, Верховної Ради та Кабміну.
- Я впевнена, що насправді патріотизм починається з простих, елементарних речей: поваги до себе і батьків, своєї родини й любові до землі.
- Чорна риторика — вид маніпуляції, який відбувається за допомогою риторичних, діалектичних, евристичних і рабулістичних прийомів. Метою застосування елементів «чорної риторики» є психологічний вплив маніпулятора для отримання необхідного результату. Така комунікаційна маніпуляція припускає підміну інтересів реципієнта інтересами маніпулятора. Внаслідок проведення ефективного маніпулятивного впливу індивід починає усвідомлювати нав'язані йому інтереси як свої власні.

Рівень III

Установіть відповідність між назвами законів риторики і їх змістом:

концептуальний

формує й розвиває уміння всебічно аналізувати предмет дослідження і вибудовувати систему знань про нього

модельовання аудиторії

формує і розвиває уміння вивчати в системі три групи ознак, які визначають «портрет» будь-якої аудиторії

стратегічний

засновує уміння розробляти програму діяльності на основі створеної концепції з урахуванням психологічного портрета аудиторії

тактичний

розвиває уміння працювати з фактами і аргументами, а також активізувати мисленнєву діяльність співрозмовника (аудиторії), тобто створити атмосферу інтелектуальної й емоційної співтворчості

мовленнєвий

вміння «одягати свою думку» в дієву словесну форму

Установіть відповідність між жестом та його тлумаченням:

пальці рук зціплені

знак розчарування і намагання приховати своє негативне ставлення

прикривання рота рукою

слухач розуміє, що ви говорите неправду

почухування і потирання вуха

співрозмовник наслухався і хоче висловитися

потирання скронь, підборіддя

особа не налаштована розмовляти в цей момент

відведення очей

підтвердження того, що людина щось приховує

Установіть відповідність між назвою риторичної фігури і її прикладом:

риторичне запитання

А яку історію можна читати без бромом? І взагалі, навіщо читати історію з бромом? Історія діло давне, вона вже минула. Дивіться трансляції засідань нашого парламенту, тут і бром не допоможе.

Та й чим, власне, наша історія гірша, ніж в інших народів? Що, історію Англії можна читати без бромом? Коли королева Марія Католицька, так і названа Кривавою, страчувала протестантів? Коли у часи Шекспіра “кров з ешафотів бризкала на сцену”?

метафора

Брехня облетить світ раніше, ніж правда зашнурує черевики.

парадокс

Якийсь чоловік говорить: «Я завжди кажу неправду». Якщо цей чоловік справді є брехуном, то висловлена ним думка є істиною, але звідси випливає, що брехун не бреше, а тому не є брехуном. Отже, висловлювання «Я завжди кажу неправду» істинне.

порівняння

Ще стародавні говорили, що учень – це не посудина, яку необхідно наповнити, а факел, який необхідно запалити.

антитеза

Шевченко поет наскрізь соціальний – і Шевченко завжди і весь у духовних проблемах.

Шевченко національний у всіх виявах – і Шевченко скрізь ставить проблеми загальнолюдські.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Завдання 1. Виконуйте вправи на розвиток правильного дихання.

1. Намагайтеся дихати лише через ніс. Навчіться глибоко дихати: спочатку повільно вдихніть, розправляючи груди й розслаблюючи живіт, а також уявляючи, що вдихаєте аромат квітів; затримайте на якийсь час дихання, що, як Вам видається, заповнило усі куточки грудної клітки, потім так само повільно видихніть все повітря, втягуючи живіт (20 разів).

2. Виконуючи дихальну вправу, вимовляйте звуки, намагаючись економно витратити повітря.

3. Вимовляйте окремі слова якомога повільніше, протяжніше.

4. Говоріть чи читайте в нормальному темпі якомога довше на одному диханні. Виконуйте цю вправу доти, доки не прочитаєте на одному диханні речення з уривку:

Спробуймо уявити собі, як виглядала б російська культура і наука без своїх українських гілок, тобто без внеску українців (у літературі: Богданович, Гнідич, Наріжний, Капніст, Гоголь, Данілевський, Мордовцев, Мачтет, Короленко та багато-багато інших; у живопису: Левицький, Боровиковський, Трутовський, Куїнджі, Рєпін — так, так, Рєпін завжди підкреслював своє українське походження і свої українські симпатії—та багато-багато інших; у музиці: Бортнянський, Березовський, Стравинський; у різних галузях науки: Остроградський, Ушинський, Миклухо-Маклай, Гамалія, Лобачевський, М. Ковалевський, Овсянко-Куликовський,

Вернадський та багато-багато інших, аж до наших днів). Немалий внесок зробили українці і в польську науку та культуру. Це слід би знати — не задля національної гордині, а для подолання власного комплексу неповноцінності та чужого нехтування. (Інша річ—чим це оберталось для самої української культури. Якось Драгоманов на питання про те, чому українська інтелігенція виглядає такою слабосилою, відповів: а як би виглядала французька інтелігенція, коли б третина її вважала себе німцями, третина англійцями і третина—італійцями) (І. Дзюба).

Завдання 2. Повправляйтеся в артикуляції.

1. Чітко вимовляйте звуки: *глухі — [к, п, т, ф, ц, х, с, ш], дзвінки — [б, в, т, з, б, дз, дж, з, ж, й, л, м, н, р], м'які приголосні — [т', ц', с', дз', з', л' н' р'], парні — [б-п, д-т, д'-т', г-х, з-с, з'-с', ж-ш та ін.], а також голосні — [а, о, у, є, й, і], не допускаючи їх злиття й змішування.*

2. Вимовляйте звукосполучення — *[мимомімумема, тетотітутати та ін.], [н':а, т':і, л':у та ін.]*

3. Вимовляйте пошепки, наприклад, поетичні рядки:

Не знаю, чи побачу Вас, чи ні.

А може, власне, і не в тому справа.

А головне, що десь вдалечині

Є хтось такий, як невтоленна спрага.

Я не покличу щастя не моє.

Луна луни туди не долітає.

Я думаю про Вас. Я знаю, що Ви є.

Моя душа й від цього вже світає (Ліна Костенко).

4. Повправляйтеся у вимові скоромовок, поданих нижче:

1) *Ворона проворонила вороненя.* 2) *У нас надворі погода розмокропогодилася.* 3) *Ішов Прокіп, кипів окріп, прийшов Прокіп — кипить окріп, як при Прокопі, так і при Прокописі і при Прокопенятах.* 4) *Той, хто нічого не знає і знає, що він нічого не знає, знає більше, ніж той, хто нічого не знає, і не знає, що він нічого не знає.*

Завдання 3. Вимовте подану нижче фразу, наголошуючи кожне із слів трьома способами:

- а) підвищенням тону;
- б) посиленням звучання голосу;
- в) уповільненням мовлення.

Ми йдемо до театру в неділю.

Завдання 4. Доберіть цікавий вам текст і уявіть, що це підготовлений вами виступ перед аудиторією. Читайте вголос текст, швидко забігаючи зором наперед і запам'ятовуючи зміст абзаців. Водночас час від часу кидайте погляди на уявних слухачів, встановлюючи зоровий контакт з ними, поки переказуєте запам'ятоване. Це допоможе Вам навчитися виступати перед аудиторією, спираючись лише на план виступу.

Завдання 5. Дайте визначення загальноживаним поняттям, таким, наприклад, як *погода, країна, гуманізм, совість, честь, футбол* тощо.

Завдання 6. Постійно аналізуйте промови, виступи, проповіді, дискусії, які ви чуєте на зібраннях, зборах, під час зустрічей, перегляду відео тощо у трьох основних аспектах:

- а) що сказано: зміст, логіка, переконливість аргументів, актуальність та ін.;

- б) у якій формі сказано: правильність, образність, доступність, чіткість, доречність, виразність мови, стиль мовлення тощо;
- в) як сказано: артикуляція, сила голосу, висота тембру, темп, плавність, жестикуляція та ін.

Завдання 7. У поданих фразах переставте (наскільки це можливо) слова, щоб змінювався лише логічний наголос, а не зміст речення:

*Ніколи не зловживайте довірою зичливої для вас людини.
Про цю надзвичайно важливу для нас справу докладно ми дізналися щойно сьогодні.
Дотримання важливих правил спілкування справляє позитивне враження на людину.*

Завдання 8. З'ясуйте роль інтонації для розуміння змісту речень (розділові знаки пропущено):

*Мати вкрила його плащем батька. Брат мій учитель.
Відпочивати забагато працювати. Мовчати не можна говорити.*

Завдання 9. Складіть подумки текст своєї промови “Як переконати?” за планом, наведіть приклади:

- 1) справити приємне враження на слухачів своїм зовнішнім виглядом, поведінкою, манерами, встановити з ними контакт;
- 2) знайти необхідні аргументи, правильно їх упорядкувати і точно сформулювати;
- 3) спрогнозувати можливі контраргументи;
- 4) обрати форму дискусії, а не лекції;
- 5) уточнити зміст невідомих слів, термінів;
- 6) якнайшвидше визначити головні проблеми і зосередити зусилля на їхньому розв'язанні;
- 7) вилучити питання, що не мають істотного значення для доведення цієї тези;
- 8) нікому не зашкодити своїм словом.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів. Київ : Наш формат, 2016. 256 с.
2. Борґ Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Київ : Фабула, 2019. 394 с.
3. Риторика : навч. посіб. / упор. Т. К. Ісаєнко, А. В. Лисенко. Полтава : ПолтНТУ, 2019. 247 с.
4. Середа Н. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навч. посібн. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с.

Додаткова література

5. Бондаренко В. В. Риторика : конспект лекцій. Харків, 2008.
6. Мамчич О. Б., Калініна І. П. Риторика : навчально-методичний посіб. Чернігів : НУЧК, 2020.
7. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. 2-ге вид., стер. К. : Вища школа, 2006.
8. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. для студентів ВНЗ. К. : Центр учб. літератури, 2007.
9. Сагач Г. М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищ. навч. закладів / вид. 2-ге, перероб. і доп. К. : Видавн. дім «Ін Юре», 2000.
10. Бортун К. О., Козловська Д. В. Основи красномовства. Матеріали для самостійної роботи студентів. Вінниця : Документ Принт, 2019.
11. Borchers T. Rhetorical Theory: An Introduction. Long Grove, 2011.

12. Edward M. Clift. How Language is Used to do Business: Essays on the Rhetoric of Economics. The Edwin Mellen Press, Lewiston, 2008.
13. <https://core.ac.uk/reader/161792740>
14. <https://krasnomovec.club/ritoryka-jak-mystectvo/>